

Особливості богословських поглядів блаженного Августина

Андрій Мартинюк

<http://doi.org/10.33209/2519-4348-2707-9627-2020-8-76>

Блаженний Августин – один з найвеличніших отців Церкви. На V Вселенському Соборі він був названий у числі дванадцяти найавторитетніших вчителів Церкви. Але блаженний Августин був не лише великим богословом, але і філософом. Причому в нього ми бачимо не просто інтерес до деяких аспектів філософії, як, наприклад, у Орігена чи святителя Климента Олександрійського. Можна говорити про те, що блаженним Августином була створена перша цілісна система християнської філософії. Блаженний Августин є одним з основоположників західної богословської традиції, яка передбачає згоду віри і розуму в питаннях, які стосуються нашого спасіння. Потрібно відзначити, що погляди блаженного Августина на питання про співвідношення віри і знання з часом зазнали змін: якщо в його ранніх творах можна зустріти свого роду панегірики науці і розуму, то в пізніх творах він більш скептично ставиться до можливостей людського пізнання, виділяючи значну область, у якій воно безсиле і має поступитися місцем вірі. Предметом віри і знання, згідно з блаженним Августином, є душа і Бог. До першого веде самопізнання, до другого – пізнання свого походження. Усе інше знання, якщо воно не служить справі спасіння людини, не є необхідним. У сучасному науковому світі богословські праці блаженного Августина дуже популярні. Велика кількість його творів свідчить про те, що він займався богослів'ям і тлумаченням Священного Писання, антропологією та психологією, музикою і естетикою, виступав майже проти всіх відомих ересей свого часу, писав наставновчі трактати на найрізноманітніші теми, не залишив без уваги ні однієї сторони світобудови. Інтерес до творчої спадщини блаженного Августина не згас впродовж століть, свідченням чого є багато перекладів його творів іншими мовами. Багато праць присвячено дослідженню і вивченню його особистості, його вчення. У цілому можна констатувати, що інтерес до творчості блаженного Августина зростає. Щорічно з'являються нові наукові публікації, присвячені життю і творам блаженного Августина.

Ключові слова: блаженний Августин, августинізм, арістотелізм, філософія, Фома Аквінський, платонізм, індивідуалізм.

Постановка наукової проблеми. Вживання терміну «августинізм» або словосполучень «августинівський вплив», «спадщина блаженного Августина» з одного боку, зустрічається дуже часто, з іншого – у різних дослідників ці поняття і терміни набувають протилежних значень. Внаслідок цього вживання терміна «августинізм» набуло неоднозначного характеру. Можна навести безліч думок дослідників, які вкладали в цей термін той чи інший зміст. У даній статті ми намагатимемося розглянути всю широту даних визначень.

Метою статті є відстояти право на можливість у принципі вживати термін «августинізм».

Виклад основного матеріалу. Блаженний Августин – один із видатних мислителів і отців Римо-католицької церкви, зарахований нею до лику святих. Народився в Тагасті, у провінції Нумідія (Північна Африка) Римської імперії. Мав великий хист до наук, вивчав риторику в Карфагені, потім викладав красномовство в Римі, а пізніше в Медіолані (Мілан). У 387 році прийняв християнство. У наступному році повернувся у своє рідне місто і став на чолі місцевої громади християн. У 395 році був висвячений на єпископа міста Гіпон і керував усією африканською церквою. Помер під час облоги Гіпона вандалами.

У своїй подвижницькій діяльності з винятковою розумовою енергією відстоював чистоту вчення в боротьбі з різними єресями, серед яких найбільш небезпечною вважав маніхейство, представники якою сповідували подвійність начал, тобто приписували дияволу або взагалі злу самостійне існування нарівні з Богом. Блаженний Августин обґрунтовував єдність божественного начала, всемогутність благодаті, вчення про напередвизначення. Блаженним Августином написано велику кількість богословських творів, у головному з яких «Про град Божий» розвивається ідея церкви як священного інституту, який сполучає небо і землю. З цієї праці почалася християнська філософія історії. Зробив великий вплив на богословську думку середньовіччя. Залишив спеціальний трактат про музичну метрику, у якому відобразив свій досвід застосування під час богослужіння так званого амвросіанського церковного співу.

Широко відома «Сповідь» блаженного Августина, де він з глибоким психологізмом і граничною щирістю описав своє життя і основи своєї віри. У цьому творі блаженний Августин чимало і з неперевершеною інтелектуальною винахідливістю розмірковує про проблеми часу й простору. Блаженний Августин ставить перед собою сміливі богословські питання: чи міг Бог створити цей світ раніше або пізніше, ніж створив? Що робив Бог до того, як створив світ? Як співвідноситься Бог з поняттями часу і вічності? У вирішенні цих питань блаженний Августин примикає до

платонівського тлумачення часу, тобто вважає час створеною субстанцією. «Світ створений не в поточному часу, – стверджує блаженний Августин, – але час починає йти від створення світу». Бог знаходиться у вічності, і тому до неї не застосовуються тимчасові поняття: «раніше», «пізніше»; неправомірно питати Бога, що Він робив тоді, коли світу не було. «Коли не було часу, не було і «тоді»... Будь-який час створив Ти, і до всякого часу був Ти, і не було часу, коли часу зовсім не було»¹. Отже Бог не міг створити світ ні раніше ні пізніше, ніж створив, тобто час починає йти лише і відразу із створенням світу.

Блаженний Августин відновлює аристотелівське розуміння часу як міри руху і виступає проти звичайного ототожнення цих понять.

«Я чув від одної вченої людини, що рух сонця, місяця і зірок і є час, але я з цим не згоден. Чому тоді не вважати часом рух усіх тіл? Якби світила небесні зупинилися, а гончарне колесо продовжувало рухатися, то не було б і часу, яким ми вимірюємо його оберти?», – запитує Блаженний Августин². «Коли Ісус Навин, – говорить Блаженний Августин, – щоб довершити перемогу в битві, попросив сонце не заходити, і за молитвою його здійснилося, ішов тоді час? Так, час іде у своєму темпі незалежно від руху небесних або будь-яких інших тіл, адже ми вважаємо, що час іде навіть тоді, коли вони перебувають у спокої і говоримо, що таке-то тіло стояло стільки-то, тим самим маючи на увазі незалежність часу від руху тіл».

Блаженний Августин обговорює питання довготи і стислості часу, тривалості минулого, вимірювання часу, психологічні підходи до часу. Час розбивається на минуле, сьогодення і майбутнє, причому першого вже немає, третього ще немає, а теперішнє невловиме, безперервно проходить.

*«Час, стаючи з майбутнього теперішнім, виходить з якогось тайника, і сьогодення, ставши минулим, іде в якийсь тайник»*³. «Тим не менш, не могли б ми вимірювати якусь ілюзію, отже, час є деякою реальністю. Що ж ми вимірюємо в часі, якщо ніяк не можемо вловити його суть?»

– запитує він. Реальністю можна назвати і минуле, яке було колись теперішнім, і майбутнє, яке лише має стати теперішнім. Кожен із нас образ минулого несе у своїй душі, згадує про нього. Майбутнє бачать провісники. Отже, існують насправді, мають не мрійливе буття всі три іпостасі часу. У нашій душі знаходиться той тайник або джерело тривалості, яким ми вимірюємо глибину

¹ Августин, Святий. Сповідь / пер. з латини Ю. Мушака. Львів: Свічадо, 2008. С. 326.

² Августин, Святий. Сповідь / пер. з латини Ю. Мушака. Львів: Свічадо, 2008. С. 335.

³ Августин, Святий. Сповідь / пер. з латини Ю. Мушака. Львів: Свічадо, 2008. С. 333.

минулого, яке існує не саме по собі, а лише у зв'язку з глибиною спогаду. Ніщо інше, як пам'ять, несе слова і образи речей. Кількість конкретного спогаду для нас рівна силі і глибині вражень. Точно так і пророкування, попереднє обдумування на підставі тих образів, які знаходяться в нас всередині, у пам'яті, малює нам вигляд майбутнього.

«Отже, – говорить Блаженний Августин, – немає ні майбутнього, ні минулого самих по собі, а є три лики одного часу: справжнє минуле, справжнє теперішнє і справжнє майбутнє, які пов'язані з пам'яттю і враженням, які є найважливішими інструментами розуміння часу. Бог хоче сказати нам, що ми не повинні допускати розсіювання уваги; наш обов'язок щодо сущого – пам'ятати все, минуле утримувати у своїй душі».

Більш чітко, ніж філософи античності, Блаженний Августин виділяє поняття простору, яке тоді в основному називалося місцем. Для нього так само, як і час, простір має деяку реальність незалежно від речей, які його наповнюють. Він називає простір посудиною, яка не пересувається, тобто не збігається з межами тіл.

Міркування блаженного Августина значно очистили від нашарувань традицію Платона й Арістотеля і розвинули субстанціальну концепцію часу, прихильники якої прагнуть обґрунтувати незалежність плину часу та існування простору від руху матеріальних тіл. Логічні побудови і несподівана постановка питань блаженным Августином про час і простір завжди викликали філософський інтерес; вони здатні і сьогодні служити джерелом нових образів і асоціацій.

Вживання терміну «августинізм» або словосполучень «августинівський вплив», «спадщина блаженного Августина» з одного боку, зустрічається дуже часто, з іншого – у різних дослідників ці поняття і терміни набувають протилежних значень. Варто не погодитися з таким визначенням августинізму як християнізований неоплатонізм, про який ідеться, наприклад, в одній з філософських енциклопедій:

«Августин став родоначальником напряму неоплатонізму в християнській філософії (августинізму), який панував у Західній Європі до XIII століття, коли він був замінений християнським арістотелізмом Альберта Великого і Фоми Аквінського»⁴.

Слід говорити про більшу широту цього явища, про особливі його властивості, якості і складові частини.

⁴ Краткая философская энциклопедия. М.: Изд. группа «Прогресс» «Энциклопедия», 1994. С. 9.

Вживання терміну «августинізм» набуло неоднозначного характеру. Можна навести безліч думок дослідників, які вкладали в цей термін той чи інший сенс, – ми будемо намагатися розглянути всю широту даних визначень. Це необхідно для того, щоб взагалі відстояти право на можливість у принципі вживати термін «августинізм», при цьому у вузькому сенсі, який, наприклад, зустрічається тут: *«Про безпосередній і чітко фіксований вплив блаженного Августина можна говорити лише у зв'язку з його концепцією благодаті і напередвизначення»*⁵ або, з іншого боку, протилежне, але занадто загальне висловлювання: *«У середні віки августинізм повсюдно панував у західній філософії»*⁶. Перший із цих поглядів претендує на конкретність і деяку строгість у визначенні даного поняття, але цим же і зводить спадщину блаженного Августина до однієї тільки його полеміки з пелагіанами, другий ставить питання про самостійність усієї середньовічної філософії (чи не була вона простим тлумаченням блаженного Августина). Хоча в релігійно-богословських питаннях блаженний Августин справді став основою для подальшого розвитку богослів'я на Заході:

*«І якщо протестанти і католики з однаковим правом бачать у ньому свого родоначальника, то ми, поза всяким сумнівом, можемо визнати його отцем західного християнства у всіх найголовніших розгалуженнях»*⁷.

Дуже важливо те, що «августинізми» – це не лише якісь положення вчення, не лише конкретні погляди на ті або інші питання, але і якась тенденція, якийсь напрямок розвитку думки. Про те, що августинівське розуміння античності – це теж августинізм, говорить один із дослідників:

*«... історикофілософська концепція Августина – це історикофілософська концепція всього раннього латинського середньовіччя аж до XIII століття. Протягом усього майже тисячолітнього періоду західно-європейські мислителі дивилися на античність очима Августина»*⁸.

⁵ Столяров А. А. Августин. Жизнь. Учение // «Исповедь» Аврелий Августин. М.: «Ренесанс», 1991. С. 47.

⁶ Бычков В.В. Эстетика Отцов Церкви. М.: Научно-Издательский-Центр «Ладомир», 1995. С. 293.

⁷ Трубецкой Е.Н. Религиозно-общественный идеал западного христианства в V веке // Августин: PRO ET CONTRA. Личность и идейное наследие бл. Августина в оценке русских мыслителей и исследователей. Антология. СПб.: Изд. Русского Христианского Гуманитарного института, 2002. С. 101.

⁸ Майоров Г.Г. Аврелий Августин // Августин: PRO ET CONTRA. Личность и идейное наследие бл. Августина в оценке русских мыслителей и исследователей. Антология. СПб.: Изд. Русского Христианского Гуманитарного института, 2002. С. 537.

Можна спробувати визначити августинізм в богословсько-філософській думці як богословствування засобами філософії і логіки, зв'язок і проектування психології на антропологію, визначення антропології, ґрунтуючись на власних душевних переживаннях, на особистому досвіді:

«Можна вказати на дві риси, які стоять у зв'язку одна з одною, як характерні для августинізму в сенсі певного напрямку богословської думки: на психологічну точку зору, що визначає в самому єстві характер спекуляції блаженного Августина, і на засвоєння особливого значення принципу раціонального пізнання стосовно предметів віри, що супроводжуються спробою здійснити в більший чи менший мірі цей принцип на ділі»⁹.

Цікава думка про те, що поділ філософських поглядів на школи Платона і Арістотеля не зовсім точний. Можна припустити, що «аристотелізму», як самостійного явища, виникнути не могло, він виник і розвинувся завдяки критиці платонізму, який у нашому випадку переходив у августинізм:

«У середньовічній філософії ніколи не вмирав августинізм, але й протилежний йому напрямок, який надавав рішучу перевагу Арістотелю над Платоном, у значній мірі жив августинівськими традиціями»¹⁰.

Ось які риси приписують августинізму:

«Так, він визначився і в католицькій схоластиці, яка представляє собою різко виражений психологізм і антропоморфізм у вченні про Св. Трійцю. На цей шлях її направив найбільший представник західного богослів'я, а в трактуваннях його родоначальник – блаженний Августин – у його трактаті «De Trinitate»¹¹.

Доречно сказати про вплив августинізму і на російське богослів'я, який був опосередкований, тобто через проникнення в Росію із Заходу у вигляді католицьких поглядів або просто в перекладених книгах. Сюди

⁹ Бриллиантов А.И. Блаженный Августин и его значение на Западе // Августин: PRO ET CONTRA. Личность и идейное наследие бл. Августина в оценке русских мыслителей и исследователей. Антология. СПб.: Изд. Русского Христианского Гуманитарного института, 2002. С. 156.

¹⁰ Попов И. В. Труды по патрологии. Т. II: Личность и учение Блаженного Августина, Сергиев Посад: Свято-Троицкая Сергиева Лавра, МДА, 2005. С. 6.

¹¹ Булгаков С.Н. О влиянии триадологии Августина на русское богословие // Августин: PRO ET CONTRA. Личность и идейное наследие бл. Августина в оценке русских мыслителей и исследователей. Антология. СПб.: Изд. Русского Христианского Гуманитарного института, 2002. С. 385.

можна віднести антропоморфізм, який відомий кожному християнинові з дитинства, з часу читання катехізису; цей антропоморфізм укладений у відомій аналогії, що образ Трійці – це образ єдності і перебування в людині духу, душі і тіла одночасно.

Августинізм можна назвати такою особливістю, яка проходить в усіх творах блаженного Августина, це особисте переживання, це особисте осмислення і вираження всього, що відбувається у світі, і якийсь специфічний відтінок особистості блаженного Августина на опис і пояснення цих подій, це можна називати індивідуальністю:

«Августин був і залишається протягом усієї європейської історії одним із найсучасніших авторів. Саме він виявив ту індивідуальність, якої не знали ні Платон, ні Плотін. У всі епохи і досі європейці знаходять у його творах характерне для них джерело індивідуалізму»¹².

Особливість індивідуалізму в тому, що частина істин виводиться з власного досвіду, у цьому, в принципі, і криється небезпека, небезпека індивідуалізму саме в індивідуалізації своїх поглядів, тобто деякому суб'єктивному переживанні і розумінні, а, отже, і в не зовсім точному висловлюванні загальноцерковних істин: *«Правда, аксіоми Августина перетворюють його в індивідуаліста, що пов'язано з добре нам відомими небезпеками»¹³.*

Ще один аспект у розумінні августинізму пов'язаний з розумінням співвідношення віри і розуму: *«Цілком очевидно, що Августин через особливості його епохи і його долі ніколи не був прихильником тертуліанівської концепції чистої віри»¹⁴*, але, з іншого боку, те, чим буде відрізняти себе Фома Аквінський від августинізму, – це буде саме інше розуміння співвідношення розуму і віри.

Часто кажуть, що з епохи Фоми Аквінського августинізм утратив своє значення і популярність: *«Правда, після того, як перемогла томістська філософія, яка більше відповідала росту природних наук, вчення Августина втратило своє керівне значення у філософії»¹⁵.* Необхідно уточнити, що воно

¹² Карсавин Л. П. Святой Августин и наша эпоха // Августин: PRO ET CONTRA. Личность и идейное наследие бл. Августина в оценке русских мыслителей и исследователей. Антология. СПб.: Изд. Русского Христианского Гуманитарного института, 2002. С. 391.

¹³ Карсавин Л. П. Святой Августин и наша эпоха // Августин: PRO ET CONTRA. Личность и идейное наследие бл. Августина в оценке русских мыслителей и исследователей. Антология. СПб.: Изд. Русского Христианского Гуманитарного института, 2002. С. 398.

¹⁴ Майоров Г. Г. Аврелий Августин // Августин: PRO ET CONTRA. Личность и идейное наследие бл. Августина в оценке русских мыслителей и исследователей. Антология. СПб.: Изд. Русского Христианского Гуманитарного института, 2002. С. 554.

¹⁵ Карсавин Л. П. Святой Августин и наша эпоха // Августин: PRO ET CONTRA. Личность и идейное наследие бл. Августина в оценке русских мыслителей и исследователей.

не втратило популярності, а лишилося всього-на-всього монополії. Епоху Відродження можна уявити як епоху боротьби з деякими августинізмами (наприклад, у питаннях суворого аскетичного відкидання світу), а з іншого боку – як епоху розвитку деяких августинізмів: *«Але навіть історіософська доктрина Августина зберегла відому привабливість для гуманістів Ренесансу»*¹⁶... і *«Дунс Скот у своїх спростуваннях Фоми більше 800 разів посилається на авторитет Августина. А сам Фома в одній тільки «Сумі теології» цитує Августина більше 2000 разів»*¹⁷. Тобто спадщина блаженного Августина в деякому сенсі пережила багатьох своїх «ворогів». У зв'язку з цим однією із перспективних тем для дослідження в даній області є тема взаємовідносин вчення блаженного Августина і вчення Фоми Аквінського. Спроби дослідження робилися, але вони не були вичерпними. І, звичайно, слід зазначити, що, можливо, це питання не може бути вирішеним, хоча воно актуальне: *«Хто був у змозі передбачити за часів св. Августина появу св. Томи Аквінського? Теологія обох докторів Церкви субстанційно єдина, проте форма доктрини св. Фоми непередбачувана. Якщо ми будемо виходити із вчення св. Августина»*¹⁸, тобто питання можна поставити так: на якому етапі своєї праці Фома Аквінський нарешті відійшов від августинізму? Цікавий вислів можна привести на цю тему:

*«Августин справді є останнім автором античної епохи латинського Заходу, який залишив після себе величезне, систематично продумане богослів'я. Римо-католицька церква, починаючи з XI століття, вважає його засновником своїх доктринальних положень і використовує богослів'я Августина, поєднуючи його з теоретичними побудовами Фоми Аквінського на свій розсуд»*¹⁹,

тобто вся доктрина Римо-католицької церкви внутрішньо суперечлива, оскільки тримається на висловлюваннях двох, як прийнято вважати, протилежних шкіл. Звичайно, цей вислів – ілюстрація проблемності даної

Антологія. СПб.: Изд. Русского Христианского Гуманитарного института, 2002. С. 395.

¹⁶ Аверинцев С.С. Порядок космоса и порядок истории // Августин: PRO ET CONTRA. Личность и идейное наследие бл. Августина в оценке русских мыслителей и исследователей. Антология. СПб.: Изд. Русского Христианского Гуманитарного института, 2002. С. 506.

¹⁷ Майоров Г.Г. Аврелий Августин // Августин: PRO ET CONTRA. Личность и идейное наследие бл. Августина в оценке русских мыслителей и исследователей. Антология. СПб.: Изд. Русского Христианского Гуманитарного института, 2002. С. 515.

¹⁸ Жильсон Э. Философ и Теология: Пер. с фр. К. Демидова. М.: «Гнозис», 1995. С. 172.

¹⁹ Селиверстов В.А. Августин в русской интеллектуальной традиции // Августин: PRO ET CONTRA. Личность и идейное наследие бл. Августина в оценке русских мыслителей и исследователей. Антология. СПб.: Изд. Русского Христианского Гуманитарного института, 2002. С. 10.

теми, а не вирішення питання, але, отже, справді необхідне подальше глибоке дослідження.

Висновки. На завершення можна сказати, що блаженний Августин вніс деякі специфічні моменти в богослів'я і філософію, які можна називати августинізмом. У зв'язку з цим слід зробити висновок, що августинізмом можна називати:

1. Особливі богословські положення, властиві лише блаженному Августину, до яких відносяться: вчення про остаточне падіння людської природи, вчення про самовладну дію Божественної благодаті, або вчення про напередвизначення.
2. Августинізмом можуть бути названі деякі філософські ідеї, властиві лише блаженному Августину: вчення про два гради, вчення про застосування сили або примусу в справах віри.
3. Августинізмом можуть бути названі методи, широке використання яких почалося з часу введення їх в практику блаженным Августином: філософський раціоналізм з елементами психологізму, антропологізм, метод міркування, заснований на особистих – індивідуальних переживаннях.
4. Августинізмом можна вважати особливе розуміння співвідношення філософії і християнства.
5. Августинізмом можна називати якесь юридичне розуміння викуплення, міркування, де акцент ставиться не на Божественній властивості Любові, а на властивості Справедливості.
6. Августинізмом можна називати якесь песимістичне ставлення до долі людини і світу, зайвий аскетизм, пов'язаний з різким протиставленням земного і небесного, тимчасового і вічного.

Блаженний Августин розвивав своє богослів'я в усіх можливих напрямках, висловлююався з безлічі питань, історична епоха блаженного Августина ставила чимало запитань і гострих проблем, тому і спадщина його виглядає неосяжною. І будь-яке дослідження може виглядати далеко недосконалим через велич спадщини даного богослова.

Список джерел і літератури:

1. *Августин, Св. Сповідь* / пер. з латини Ю. Мушака. Львів: Свічадо, 2008. 356 с.
2. *Августин: PRO ET CONTRA*. Личность и идейное наследие бл. Августина в оценке русских мыслителей и исследователей. Антология. СПб.: Изд. Русского Христианского Гуманитарного института, 2002. 976 с.

3. Бычков В. В. Эстетика Отцов Церкви. М.: Научно-Издательский-Центр «Ладомир», 1995. 596 с.
4. Жильсон Э. Философ и Теология: Пер. с фр. К.Демидова. М.: «Гно-зис», 1995. 192 с.
5. Краткая философская энциклопедия. М., Издательская группа «Прогресс» – «Энциклопедия», 1994. 576 с.
6. Попов И. В. Труды по патрологии. Т. II: Личность и учение Блаженного Августина, Сергиев Посад: Свято-Троицкая Сергиева Лавра, МДА, 2005. 776 с.
7. Столяров А. А. Августин. Жизнь. Учение. «Исповедь» Аврелий Августин. М.: «Ренесанс», 1991. 488 с.

References:

1. *Avhustyn, Sviaty. Spovid* / per. z latyni Yu. Mushaka. Lviv: Svichado, 2008. 356 s.
2. *Avgustin: PRO ET CONTRA. Lichnost' i ideinoe nasledie bl. Avgus-tina v otsenke russkikh myslitelei i issledovatelei. Antologiya.* SPb.: Izd. Russkogo Khristianskogo Gumanitarnogo instituta, 2002. 976 s.
3. *Bychkov V. V. Estetika Ottsov Tserkvi.* M.: Nauchno-Izdatel'skii-Tsentr «Ladomir», 1995. 596 s.
4. *Zhil'son E. Filosof i Teologiya: Per. s fr. K.Demidova.* M.: «Gno-zis», 1995. 192 s.
5. *Kratkaya filosofskaya entsiklopediya.* M., Izdatel'skaya gruppa «Pro-gress» – «Entsiklopediya», 1994. 576 s.
6. *Popov I.V. Trudy po patrologii. T.II: Lichnost' i uchenie Blazhenno-go Avgustina, Sergiev Posad: Svyato-Troitskaya Sergieva Lavra, MDA, 2005. 776 s.*
7. *Stolyarov A. A. Avgustin. Zhizn'. Uchenie. «Ispoved'» Avrelii Avgu-stin.* M.: «Renesans», 1991. 488 s.